

רשימות

בפרשת השבוע

פרשת מטות-מסעי

פרק ל"ב פסוק ט"ז

נבנה למקננו פה

רש"י: חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם, אמר להם משה, לא כן, עשו העיקר עיקר, והטפל טפל, בנו לכם תחילה ערים לטפכם ואחר כך גדרות לצאנכם.

קשה על זה שהרי כך נהג יעקב אבינו [בראשית לב כה] שחזר על פכים קטנים, וחז"ל דורשים [חולין צא]. מכאן שצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם, ואפשר שלכן חסו על מקניהם תחילה?

י"ל שכאן זה שונה כיון שמדובר על בניהם ובנותיהם ולא על עצמם, שאדם יכול להקדים ממונו לעצמו, כמו שהגמרא מסבירה שם שצדיקים ממונם חביב עליהם מגופם, לפי שאין פושטין ידיהן בגזל, אך על אחרים אפילו הם בניו אינו יכול להקדים את ממונו להם, שבדאי חייב להקדים את בניו לממונו, [אך ק"ק על זה מהגמרא בסוטה (יב.) ששם משמע שגם על בנו נאמר הדבר, שהרי שמו את משה רבינו בתיבת גומא הזולה, ולא בעצים השומרים יותר והיקרים יותר], ובגלל דבר זה, שינו המדפיסים בפיוט של נעילה ביום כיפור שאנו מזמרים גם בכל מוצאי שבת "המבדיל בין קודש לחול", ולכן מודפס היום בסידורי התפילה "זרענו וכספינו ירבה כחול", אולם הגירסא הישנה היתה שונה, והיא "כספינו וזרעינו ירבה כחול", והמדפיסים שינו את הנוסח מכיון שמשה רבינו הקפיד על בני גד ובני ראובן שהקדימו ממונם לזרעם, ועיין בשו"ת חתם סופר [אור"ח סימן ס"ז] שכתב לקיים הגירסא הישנה, כיון שמתיישב עם שאר הפיוט, עיין שם.

לפי זה יש להבין את דברי המדרש בבראשית [תנחומא ישן]: על הפסוק "לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן", וז"ל המדרש "וכי הצאן יודעות מהו שלום, שאמר לו את שלום הצאן? אמר רבי איבו צריך אדם שיהא מתפלל על מי שהוא משביר אותו, לפי שהיה יעקב משתכר מצאנו, ואכל החלב ולובש הגז, לפיכך נצרך לשאול בשלומן, לכך נאמר "את שלום אחיך ואת שלום הצאן", ע"כ, שאפילו שחשוב הדבר לשאול בשלום צאנו משום שלא ידע מצבן ולהתפלל עליהם, אך בכל זאת בניו קודמים להם, שהם חשובים יותר. [ומכאן יש טענה לאלו המקפידים לקיים ההלכה לתת אוכל לבהמה לפני שאוכל בעצמו, ומצד שני מניחים את התינוק שלהם לבכות לאוכל ומשקה].

פרק ל"ב פסוק כ"ב

והייתם נקיים מה' ומישראל

בחז"ל דורשים את הפסוק הזה [פסחים ג.] שצריכים להזהר מלעשות מעשים היכולים לעורר חשד בקרב אנשים מסוימים, וזה מדובר על מעשה שאפשר ללמד זכות, אך כיון שישנם שאינם מלמדים זכות, כגון כאלו שאינם יודעים שצריך ללמד זכות על אחרים, או כאלו שקשה להם ללמד זכות על אחרי, אנו חוששים להם, ולא עושים מעשים שאינם נראים ככשרים, וזהו חידוש שצריך לחשוש לאותם אנשים,

שהרי הם אינם עושים את המוטל עליהם שהרי צריכים ללמד זכות, אך כיון שישנם כאלה אנשים שלא מלמדים זכות, חוששים להם וכמו שבארנו.

ובאמת צריך עבודה גדולה בשיפור מידות האדם כדי ללמד זכות על בני אדם בכל המצבים, אך בכל זאת אנו מחויבים לעשות מעשים כדי להיות "נקיים" מכולם. [כל הנאמר לגבי תוכחת משה רבינו לבני גד ובני ראובן, זה רק לגבי שיהיו נקיים מעשיית רע, אך לא לגבי אי עשיית טוב, כגון אצלינו שמשה רבינו לא הוכיחם שאם ישארו לגור בעבר הירדן אזי יחסר להם את מצוות התלויות בארץ, מצוות שרק בגללן רצה משה רבינו רצה להכנס לארץ כמובא במדרש].

פרק ל"ב פסוק כ"ד

והיוצא מפיכם תעשו

רש"י: לגבוה, שקבלתם עליכם לעבור למלחמה עד כיבוש וחלוק, שמשה לא ביקש מהם אלא ונכבשה ואחר תשובו, והם קבלו עליהם עד התנחל, הרי הוסיפו להתעכב שבע [שנים] שחילקו, וכן עשו.

קשה מדוע הוסיפו לחכות עוד שבע שנים של חלוקת הארץ כשמשה לא ביקש זאת מהם?

אלא יש ללמוד מהם דרגה גבוהה במידות שבין אדם לחבירו, שאמרו לעצמם, אנו לא נגור בבתינו עד שאחינו השבטים לא יהיה להם מקום מסודר לגור, ונכנסו לדעתם של שאר השבטים, וחשבו לעצמם, איך הם ירגישו אם אנו נלך מיד, כשנגמור לכבוש לבתינו ולרכושנו, והכל כדי שלא יהא חס ושלום קנאה בין השבטים.

לפי זה אפשר להסביר את אריכות הפסוקים בפרשה זו, כי שמעו תחילה את כל דברי המוסר ממשה רבינו ורק אז הגיעו לדרגה הגבוהה במדות שבין אדם לחבירו, ואז החליטו שלא ישובו לביתם עד אחרי כיבוש וחלוקת הארץ, ולולי שהיו שומעים לכל דברי המוסר של משה רבינו אפשר והיו מסתפקים רק בבקשתו שילחמו עם ישראל עד גמר המלחמה ואז ישובו לביתם.

פרק ל"ב פסוק ל"ח

מוסבות שם

כאן מצינו שהסבו את השם בגלל שלא רצו להזכיר שם של עבודה זרה [רש"י ד"ה ואת], ובהמשך הפסוקים מצינו אצל חוות יאיר, כתוב שיאיר בן מנשה לקח מקום שלא היה לו שם קודם, שהרי לקח את הכפרים של העיר גלעד, וכנראה קראו להם על שם העיר הגדולה הסמוכה, וקראם על שמו, כי לא היו לו בנים, [כי רצה שיהיה לו זכרון בארץ הגם שהיה גדול בתורה ושקול כרוב סנהדרין] ויקרא רבה שמיני פרשה י"א ז' וכנראה היו לו תלמידים ולבסוף נהרג בכבוש העין, אבל נבח לכד את קנת, ושינה את שמה מקנת לנבח כשמו, והסיבה שעשה זאת מובא בחזקוני שקרא לה נובח כשמו רק שם זמני עד שיחזור מעבר הירדן אחרי המלחמה, כדי שידעו שהיא שלו, ולכן לא נשאר שם זה.

פרק ל"ב פסוק מ"א

ויקרא אתהן חות יאיר

רש"י: לפי שלא היו לו בנים, קראם בשמו לזכרון.

פירוש: שטבעו של אדם שעשה דברים בחייו עלי אדמות הוא רוצה שיזכרו אותו ואת פועלו, ושיהיה המשך לפעליו, אבל אם יש לו בנים או בנות, הם ממשיכים את דרכו, ואינו רואה כל כך צורך לעשות לעצמו זיכרון מיוחד, כיון שלרוב הם ממשיכים אותו ואת דרכו, ולכן גם אמרו חז"ל [סנהדרין קה]: בכל אדם מתקנא, חוץ מבנו ותלמידו, וכן אנו מוצאים בהפטרות ויחל לתענית ציבור [ישעיה נ"ו ג'] "ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש... ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת" פירוש: "עץ יבש": מאין זכרון [רש"י], וזאת על ידי הזכרון של היד ושם, שעושים להם "בביתי ובחומותי": שהם קיימים להרבה זמן, "טוב מבנים": כיון שלפעמים הבנים לא ממשיכים את דרכו.

וקשה מדוע מגיע לסריסים שכר יותר מכולם? שכר שהוא "טוב מבנים ובנות"?

י"ל כיון שהצער והיסורים שלהם גדולים ביותר, וכמו שכתוב בגמרא [נדרים סד:] שהם חשובים כמת, ובכל זאת מקיימים את המצוות, לכן מגיע להם שכר גדול מכולם.

פרק ל"ג פסוק ד'

ומצרים מקברים

רש"י: טרודים באבלם.

פירוש: שמכת בכורות היא המכה האחרונה החזקה לפני היציאה ממצרים, אז חוץ מהסיבה המרכזית שהיא להכריח את פרעה להוציא את בני ישראל ממצרים, ישנו עוד נס והוא שיהיו המצריים טרודים באבלם ובקבורת יקיריהם [שלושה ימים כך כתוב בספר הישר בפרשת בשלח], וכל זאת כדי שלא ירדפו אחרי בני ישראל, כיון שטרודים באבלם, וממילא גם בני ישראל לא יפחדו לצאת ממצרים מפני הרודפים אחריהם, נס דומה מצינו גם אצל המרגלים [במדבר יג לב רש"י ד"ה אוכלת יושביה], שהקב"ה עשה שיהיו הרבה מקרה מוות באותו זמן, כדי שיהיו טרודים באבלם, ולא ישגיחו במרגלים [דבר שהמרגלים השתמשו בו לרעה באמרם ארץ אוכלת יושביה] אך כאן לבני ישראל עדיין היה פחד מסוים כמו שכתבנו בחומש שמות, כי ברגע שיגמרו לקבור את הבכורים, ירדפו אחרי בני ישראל כדי להחזירם לעבדות, כפי שאכן קרה.

עוד י"ל שישנו הבדל בין המקברים אצלנו לבין המרגלים ששם המקברים כלל לא ראו ולא שמו לב למרגלים, לבין המצריים שראו בעינים פקוחות שבני ישראל יוצאים כמו שנאמר מפורש אצלנו בפסוק [ג'] "יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצריים", וכן מפורש בדברי רש"י [הבאנו לקמן בדברים פרק ל"ב פסוק מ"ח] שהביא את דברי חז"ל "שמות פרק י"ב, פסוק נ"א] על הפסוק "בעצם היום הזה הוציא ה'", לפי שהיו מצרים אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחים אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלים סיפות וכלי זין והורגין בהם. אמר הקדוש ברוך הוא הריני מוציאן בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה".

וי"ל שלא היה די בקבורת בני המשפחה כדי למנוע אותם מלרדוף אחרי בני ישראל, לכן הפסוק ממשיך "ובאלהיהם עשה ה' שפטים", שהם היו שבורים ורצוצים לגמרי מזה שה' גם העניש ושבר את אלהיהם, ורק אז לא קמה עוד רוח באיש מאנשי המצריים [לכמה ימים] לרדוף אחרי בני ישראל, אפילו שראו אותם בעיניהם עוזבים ביד רמה. [ובזה מיושב מה שהפסוק אומר "לעיני כל מצרים", וכן בהמשך "ובאלהיהם עשה ה' שפטים", שלכאורה הוא לא מקומו].

פרק ל"ג פסוק ו'

ויסעו מסכת ויחזו

רבים שואלים מדוע נאמר בפסוקים אלו את שמות המקומות ששם חנו ושוב נאמר שנסעו משם מאותו מקום שחנו, הרי בוודאי שאם נסעו למקום פלוני הרי משם המשיכו במסע, והרי התורה אינה מאריכה שלא לצורך, ויכלה לומר שהגיעו למקום פלוני ומשם נסעו הלאה והגיעו למקום אלמוני?

י"ל שאינו דומה המקום שאליו הגיעו למקום שממנו עזבו, אפילו שהמקום פיזית נראה אותו דבר, אך האדם שהיה במקום מסוים בחיים והתקדם הלאה מבחינה רוחנית הרי הוא אדם שונה ולכן כתוב בתורה שוב את המקום שממנו עזבו, שהרי בני ישראל התקדמו הלאה לקראת כניסתם לארץ ישראל שהיו צריכים לעבור את כל המקומות שעברו שם ואת כל התהליכים שעברו עד שהגיעו לארץ המובטחת.

לפי זה אפשר להבין את הפסוק [לג טז] "ויסעו ממדבר סיני", שלכאורה צריך להבין מדוע הפסוק לא פרט את מעמד הגדול והנורא שהיה בהר סיני שהוא קבלת התורה כמו שפרט בכמה מסעות מה היה להם שם, כגון בפסוק י"ד "ולא היה שם מים לעם לשתות", אלא י"ל זאת על פי דברי המדרש וזה לשון [מדרש ילמדנו, בד"ה פורענות] "כתיבוק היוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו, כך היו בורחים מהר סיני דרך שלושת ימים לפי שלמדו הרבה תורה בסיני, אמר הקב"ה לא נסמוך פורענות לפורענות". וכיון

שהיו כתינוק הבורח מבית הספר, ממילא לא קבלו את מלוא היכולת הרוחנית שהיו יכולים לקבל במקום זה ולכן התורה לא פירטה מה עשו בהר סיני, אך כיון שלמעשה שקבלו הרבה רוחניות במדבר סיני לכן התורה מאריכה ויסעו מהר סיני וכמו שהסברנו שכך היה בכל המסעות.

נזכיר גם בפסוק י' שחנו בים סוף והתורה לא הזכירה לא מהנס הגדול של קריעת ים סוף, והוא מכיון שגם שם יכלו לקבל יותר ברוחניות לולי התעכבותם היתירה בלקיחת ממון המצרים כמבואר בחז"ל שם על הפסוק "ויסע משה את בני ישראל".

פרק ל"ד פסוק ב'

זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה

רש"י: לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ, ואין נוהגות בחוצה לארץ, הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב, לומר לך, מן הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות.

קשה מה ראייתו של רש"י, שסיבת כתיבת גבולות הארץ היא המצוות הנוהגות בה, הרי מדובר בפרשה הזאת לגבי חלוקת הארץ, כמו שנאמר במפורש בהמשך הפרשה [לד, יג], אם כן לכן הפסוק כתב את גבולות הארץ, כי צריך שידעו את גבולות הארץ, כדי שידעו את גודל הארץ שעומדת לחלוקה, ואת מקומה?

בפשטות י"ל כיון שאין נפקא מינה ליחיד ולשבטו בגודל הארץ וגבולותיה, כי הרי עדיין לא יודעים בני ישראל מה גודל השטח שאמור כל שבט לקבל והיכן יקבל אותו, לכן אומר רש"י הסבר שונה והוא שהסיבה שנכתב הגבולות, היא לסמן היכן חייבים במצוות הארץ.

עוד י"ל שרואים מכאן שהדבר הכי חשוב שלמענו נכנסו לארץ הוא המצוות הנוגעים בה, ולכן רש"י כותב בפשיטות שמדובר לגבי המצוות התלויות בארץ.

כמו שהגמרא מביאה בסוטה לגבי משה רבינו [י"ד]. "דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה, הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי".

עוד ראייה לדבר י"ל בדרך הגימטריה, "זאת הארץ אשר תפל", כמספר "והוא המצוות התלויות בארץ", שניהם במספר 1715.

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו
haseforim@gmail.com